

اهتمام حضرت عمر (رض) به قرآن کریم!

Ketabton.com

دیارین: المساجد سنیہ خانہ بیتمان سوئڈن

۱۳۹۶

تتبع و نگارش:
الحاج امین الدین « سعیدی - سعید افغانی »
مدیر مرکز مطالعات ستراتژیکی افغان و
مسؤل مرکز فرهنگی بحق لاره - جرمنی

www.masjed.se

اهتمام

حضرت عمر (رض) به قرآن کریم!

امیر المؤمنین حضرت عمر (رض) در جنب سایر امورات و وظیفوی خلافت توجه و اهتمام خاصی به حفظ، تلاوت، و جمع اوری قرآن نیز مبذول داشته است. عالم ومحدث جلیل قدر اسلام شعبی درین خصوص می نویسد: شنیدم که قبیصه بن جابر می گوید: من با عمر بن خطاب مدت مدید را یکجا بوده ام. من در زندگی خویش شخصی دیگری را سراغ ندارم که در قرائت قرآن و فقه دین از ایشان بیشتر عالم باشند. (المعرفة والتاریخ للفسوی (457/1)).

عمر رضی الله عنه از روزی که بدین مبین اسلام مشرف شده، تا وفات رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به استثنای آیاتی که پیش از مسلمان شدنش نازل شده بود کل قرآن را با اسباب نزول آیات در حفظ داشت.

با توجه به علاقه و دقت بخصوصی که حضرت عمر رضی الله عنه به قرآن عظیم الشان داشت و از طرفی همیشه در رکاب رسول الله صلی الله علیه وسلم بود و آیات قرآن نیز به مناسبتهای مختلف یکی پس از دیگری نازل می شد، هیچ بعید نبود که عمر رضی الله عنه به اسباب نزول بیشتر آیات قرآن آگاهی داشت.

مؤرخین مینویسند:

حضرت عمر (رض) همیشه در حیات خویش به تلاوت قرآن عظیم الشان اهتمام، توجه و علاقمندی خاصی داشت، در اکثری اوقات خودش به تلاوت آیات قرآنی مشغول می بود وسایر صحابه کرام را به تلاوت قرآن دستور می فرمود، و خود به آن گوش می داد.

به اثر این اهتمام و روش مدبرانه حضرت عمر، شوق تلاوت در میان مسلمانان و مردم روز به روز ازدیاد یافت.

میگویند در یکی از روزها در حالیکه از یکی از مساجد می گذشت، دید که چند نفر در مسجد دور هم نشسته، عادت ایشان این بود که بعد از نماز عشاء مردم را از مسجد بیرون می کرد به جز کسانی که به نماز مشغول بودند. از آنان پرسید که شما برای چه نشسته اید و چه میکنید؟ جواب دادند که: «ابی بن کعب» با چند نفر دیگر به ذکر خداوند مشغول هستند. آنگاه نزد ایشان آمد و نشست و از هریک از ایشان خواست تا آیات چندی از قرآن عظیم الشان را تلاوت نماید.

ابو سعید مولای ابو سعید (رض) می‌گوید: وقتی نوبت به من رسید، هیبت حضرت عمر فاروق بر من غالب شد و زبانم بند آمد، به طوری که ایشان نیز متوجه شدند و فرمودند: بهتر است به دعا مشغول شوید. (مواخذ: طبقات ابن سعد جلد 2 و 3).

شخص حضرت عمر (رض) عادت داشت تا در نماز فجر سوره طویلی را قرائت نماید، تا مردم با شنیدن قرائت او قرآن را یاد بگیرند.

در سال 14 هجری، حضرت عمر (رض) به تعداد بیست رکعت نماز تراویح را در بین مسلمانان رایج و به تمام والیان هدایت فرمود در ساحه مسؤولیت خویش، نماز تراویح را بیست رکعت بجا آورند و حتی در شهر مدینه منوره برای نماز تراویح، دو امام، یکی برای جماعت زنان و دیگری برای جماعت مردان مقرر نمود. این امر زمینه خوبی را برای حفظ قرآن و ختم قرآن عظیم الشان در ماه مبارک رمضان، فراهم ساخت. (طبقات ابن سعد جلد 2 و 3).

حضرت عمر طی دستوری خاصی در تمام نقاط حکومت اسلامی، حلقه‌های تدریس قرآن را دایر و معلم تعیین نمود و برای معلمین تدریس قرآن معاش، امتیازات فوق العاده تعیین و مقرر نمود، بخصوص برای استادان مکاتب قرآن شهر مدینه منوره که برای تعلیم اطفال ساخته شده بودند، برای هر یک پانزده درهم در هر سال تعیین نمود. (سیره العمرین - ابن جوزی).

همچنان به تعلیم قرآن کریم به صورت مؤکد در میان بادیه‌نشینان هدایت خاصی را صادر و فهم و تلاوت قرآن را در بین آنان رایج نمود. آنحضرت شخصی به نام ابوسفیان را با هیئت چند نفره مأمور ساخت تا قبایل اعراب را بررسی کنند و از آنان امتحان بگیرند و کسی را که اصلاً از قرآن چیزی نمی‌داند تنبیه کنند. (الإصابة فی تمييز الصحابة).

از جمله هیاتی با صلاحیت که در عضویت آن حضرت معاذ بن جبل و عبادة بن صامت و ابی بن کعب وجود داشت، به شام اعزام داشت و فرمود: «اولاً به «حمص» رفته، چند روزی توقف کنید و نظام تعلیم قرآن را دایر نماید، و در ضمن به این هیئت دستور فرمود، تا یکی از آنان در حمص باقی بمانند، و دیگری به شهر دمشق رفته و سومی برای تحقق این امر به فلسطین سفر نماید.

بنابر هدایت حضرت عمر (رض) حضرت عباده (رض) در حمص باقی ماند و حضرت ابوالدرداء (رض) به دمشق و حضرت معاذ (رض) به فلسطین رفتند.

حضرت ابوالدرداء (رض) روزانه بعد از نماز فجر در مسجد جامع دمشق می‌نشست و حلقه درس قرآن را دایر و برای تنظیم بهتر امور حلقه‌های درسی قرآنی دهنفیری را ترتیب داده، و برای هر حلقه درسی یک استاد معین کرد و خودش آنان را سرپرستی می‌کرد. طلاب خصوصی را شخصاً درس می‌داد. روزی از شرکت‌کنندگان آمار گرفت، معلوم

شد که روزانه شانزده هزار نفر در درس قرآن عظیم الشان شرکت می‌کنند. (ملل و نحل، ابن حزم).

در زمان حضرت عمر (رض) تعلیم قرآن عظیم الشان یکی از فرایض مهم سربازان به شمار میرفت، و همه ساله تعداد بیشماری از قاریان در بین صفوف سربازان و قوماندانان اضافه میشود.

مؤرخین مینویسند: حضرت سعد (رض)، اسامی سیصد نفر از سربازان خود را فرستاد و حضرت ابو موسی (رض) از ایالت بصره در یک سال، فهرست دو هزار حقاظ را ارسال داشت. که بر اثر همین جد و جهد بود که حضرت عمر از فعالیت حضرت ابو موسی در این بابت بی نهایت خوش بود و حتی معاش او را از دیاد بخشید. در سال‌های بعد نیز چندین فهرست طویل برای ایشان فرستاده شد و بعدها آمار حقاظ قرآن در عهد فاروقی به چندین هزار نفر رسید. قابل ذکر است که تنها خواندن قرآن مجید، منحصر به الفاظ قرآن نبود و اهتمام وافر آن جناب این بود که علاوه بر حفظ قرآن، قاریان در درک مفاهیم و معانی نیز کوشش نمایند.

حضرت عمر (رض) بسیار تاکید می‌کرد که قرآن مجید را از کسی یاد بگیرید که سلسله یادگیری او به رسول الله صلی الله علیه وسلم برسد. روزی از یک اعرابی شنید که اعراب آیه‌ای را اشتباه می‌خواند. آنگاه فرمان داد تا دستور زبان عربی آموخته شود، و این اولین بنیاد و اساس علم نحو بود که از علمی برای حفظ قرآن پایه‌گذاری شد. برای خدمت به قرآن مجید به قدری مشتاق بود که برای نوشتن آن اهتمام خاصی ورزید و از نوشتن با قلم خفی منع می‌کرد. (الاتقان فی علوم القرآن للسيوطی).

در تعلیم تفسیر قرآن مجید، مخصوصاً آنچه مربوط به توضیح آیات و احکام و تفهیم مطالب می‌باشد، توجه خاصی مبذول داشت. البته توجه ایشان به مباحث غیر ضروری مانند داستان‌ها و شأن نزول کم بود. روی همین اساس شاه ولی الله در إزالة الخفاء می‌نویسد: «اما تفسیر قرآن عظیم پس ذروة سنام به دست حضرت فاروق (رض) به ظهور آمده» و چنانچه کسی می‌خواهد تفسیر آیات قرآن را که توسط حضرت فاروق (رض) روایت شده ملاحظه کند، به «ازالة الخفاء» مراجعه نماید که در آن مجموعه بزرگی در این خصوص وجود دارد و گواه بر این است که حضرت عمر فاروق (رض) چه قدر به قرآن مجید توجه و اهتمام داشته‌اند

حضرت عمر و تدوین قرآن عظیم الشان!

جنگ یمامه یکی از جنگ‌های بزرگی و سختی بود (۶۳۲م) که میان مسلمانان و پیروان مسیلمه کذاب در منطقه یمامه در جزیره العرب بوقوع پیوست. مسیلمه یکی از افراد بود که در اواخر حیات پیامبر اسلام محمد (ص) از این منطقه سر بر آورد و ادعای نبوت دروغین کرد.

خطر ادعای نبوت مسیلمه کذاب بعد از رحلت رسول الله صلی الله علیه وسلم قوت گرفت و ادعای آن به یک امر جدی برای اسلام و مسلمانان مبدل شد .

بعد از اینکه ابوبکر صدیق بحیث خلیفه مسلمین انتخاب شد ، نیروی تحت رهبری خالد بن ولید را به سمت یمامه گسیل داشت و مسلمانان جنگ سختی را به گروه مسیلمه در این منطقه بعمل آوردند .

در این جنگ اگرچه طرفداران مسیلمه شکست خوردند و خود او نیز کشته شد، اما تعدادی زیادی از مسلمانان نیز به شهادت رسیدند .

مؤرخین تعدادی شهدای مسلمانان را به روایت ابن اعثم (یکی از مؤرخین) یک هزار و دوصد نفر مینویسند و میگویند که در این میان به تعداد هفتصد نفر از آنان حافظان قرآن عظیم الشان بوده اند.

لذا شهادت تعداد زیادی از مسلمانان وبخصوص قاریان قرآن عظیم الشان مفکوره جمع اوری قرآن کریم را مانند یک جلد، در بین مسلمانان تقویه کرد .

بنأ حضرت ابوبکر صدیق (رض) به مشورت حضرت عمر فاروق، به فکر جمع‌آوری و تدوین قرآن کریم به شکل مجلد و دریک مجموعهء تحریری افتاد. لذا دستور به جمع اوری قرآن کریم را داد. قرآن کریم تا آن زمان بر پارچه‌ها، استخوان‌ها، پوستها و نی‌هایی تحریری وجود داشت که تحت نظر مستقیم رسول الله و توسط قاریان وحی نوشته شده بود، وجود داشت. به حافظان کل قرآن کریم و کسانی را که بخش‌هایی از قرآن را حفظ کرده بودند گردآوری نموده و کار تدوین و جمع‌آوری قرآن را به صحابی بزرگوار اسلام ؛ زید بن ثابت انصاری که یکی از کاتبات وحی رسول الله (ص) بود، سپرد. (حروب الردة و بناء الدولة الإسلامية، أحمد سعید صفحه 145).

زید بن ثابت می‌گوید: بعد از جنگ یمامه، حضرت ابوبکر خلیفه اسلام شخصی را دنبال من فرستاد. وقتی حاضر شدم حضرت عمر (رض) در انجا تشریف داشت .

ابوبکر گفت: عمر می‌گوید: در این جنگ تعداد زیادی از قاریان قرآن کریم کشته شدند و اگر در جنگهای دیگر نیز قاریان به شهادت برسند، می‌ترسم که بخشی از قرآن را از دست بدهیم. و با این استدلال به من پیشنهاد جمع‌آوری قرآن را داد. من در ابتدا نپذیرفتم و گفتم: چطور مبادرت به انجام کاری بکنم که رسول الله صلی الله علیه وسلم نکرده است. ولی عمر دست بردار نشد و آن قدر اصرار کرد تا این که خداوند (ج) به من نیز در این زمینه شرح صدر نصیب کرد، و من هم بر این رای شدم، و تو مرد جوان و مورد اعتمادی می‌باشی و کاتب وحی بوده‌ای، پس قرآن را گردآوری کن .

زید می‌گوید: به خدا! اگر مرا به حمل کوهی موظف می‌نمودند برایم اسانتر از مسئولیتی بود که به گردنم انداختند . (بخاری: 4986).

صحابی جلیل القدر زید بن ثابت از جمله انصار بود ، او کاتب وحی بود و به زبان های عبری ، کلدانی و آشوری بلدیت تام داشت . در زمان خلافت حضرت عمر معلم و مدرس قرآن عظیم الشان بود او در زمان خلافت حضرت عثمان بار دیگری به جمع اوری قرآن در جنب سایر صحابه مشغول شد. در زمان خلافت معاویه در مدینه در گذشت .

تدوین و جمع اوری قرآن عظیم الشان بر اساس اصل معروف به «مصالح مرسله» انجام گرفت. چنان که وقتی ابوبکر، خطاب به حضرت عمر گفت: چطور مبادرت به انجام کاری کنم که رسول الله نکرده است؟ حضرت عمر گفت: این کاری است که به نفع مسلمانان خواهد بود. پس در ابتدا این کار به خاطر مصلحت عمومی انجام گرفت و بعدا پیرامون آن اجماع منعقد گردید. و این بیانگر آن است که مصلحت مرسله می تواند تکیه گاهی برای اجماع باشد. همچنان دریافتیم که در یک کاری و حیاتی چگونه در یک فضای بازی بین صحابه اجتهاد صورت میگیرد و چگونه صحابه در فضای باز و آرام و شنیدن ادله، تسلیم رأیی می شدند که آنرا صائب تشخیص می دادند و بدین صورت بسیاری از احکام اجتهادی را آفریدند. (الاجتهاد في الفقه الإسلامي، عبد السلام السليمانی صفحه 127). **و من التوفيق**

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**